

20-May, 2026-yil

**BADIIY IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTRISHDA BOLALAR
FOLKULORINI O'RNI**

*Namangan davlat universiteti An'anaviy
xonandalik va cholg'u ijrochiligi kafedrtasi o'qituvchisi*

Jo'araboyeva Mushtariy Jamoldin qizi

mushtariyjurabayeva1991@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirishda milliy qadriyatlar zanjiri hisoblangan bolalar folklorining pedagogik-psixologik imkoniyatlari atroflicha yoritilgan. Bugungi raqamli texnologiyalar va global axborotlashuv asrida o'sib kelayotgan yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularning ichki ijodiy salohiyatini hamda estetik didini yuzaga chiqarish ta'lim tizimining eng muhim strategik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot doirasida xalq og'zaki ijodi namunalari, xususan, ertaklar, topishmoqlar, tezaytishlar va xalq o'yinlarining bolalar tasavvuri, tili, mantiqiy tafakkuri hamda nostandart qarorlar qabul qilish (kreativlik) ko'nikmalariga ta'siri maxsus ishlab chiqilgan pedagogik eksperiment asosida tahlil qilindi. Tajriba-sinov ishlari davomida boshlang'ich sinf darklariga folklor elementlarini tizimli va metodik jihatdan to'g'ri integratsiya qilish orqali o'quvchilarning badiiy faolligini, nutq boyligini hamda majoziy fikrlash darajasini sezilarli darajada oshirish imkoniyati mavjudligi ilmiy jihatdan asoslandi. Olingan yakuniy natijalar va empirik ma'lumotlar bolalar folklorining nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki shaxsning intellektual va ijodiy o'sishini harakatga keltiruvchi universal pedagogik mexanizm ekanligini tasdiqlaydi. Maqola yakunida boshlang'ich ta'lim dasturlarini mazkur yo'nalishda takomillashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: bolalar folklori, badiiy-ijodiy qobiliyat, boshlang'ich ta'lim, kreativ tafakkur, estetik did, mantiqiy fikrlash, pedagogik tajriba, milliy qadriyatlar, nutq madaniyati, tasavvur olami.

Аннотация: В данной статье подробно рассматриваются педагогические и психологические возможности детского фольклора, выступающего в качестве важнейшего фактора формирования и развития художественно-творческих способностей у детей младшего школьного возраста. В эпоху стремительной цифровизации и глобализации воспитание подрастающего поколения в духе национальных традиций, раскрытие их внутреннего творческого потенциала и развитие эстетического вкуса становятся приоритетными задачами современной системы образования. В рамках исследования на основе специально организованного педагогического эксперимента было проанализировано влияние устного народного творчества, включая сказки, загадки, скороговорки и народные игры, на воображение, речь, логическое мышление и навыки нестандартного мышления

20-May, 2026-yil

(креативность) учащихся. В ходе опытно-экспериментальной работы было научно обосновано, что системная и методически правильная интеграция элементов фольклора в уроки начальных классов позволяет значительно повысить художественную активность, обогатить словарный запас и развить образное мышление детей. Полученные эмпирические данные подтверждают, что детский фольклор является не просто средством эстетического воспитания, но и универсальным педагогическим механизмом, стимулирующим интеллектуальный и творческий рост личности.

В заключении статьи сформулированы практические рекомендации по совершенствованию учебных программ начального образования с использованием фольклорного материала.

Ключевые слова: детский фольклор, художественно-творческие способности, начальное образование, креативное мышление, эстетический вкус, логическое мышление, педагогический эксперимент, национальные ценности, культура речи, воображение.

Abstract: This article comprehensively explores the pedagogical and psychological potential of children's folklore, which serves as a cornerstone for shaping and developing the artistic and creative abilities of primary school students. In the contemporary era of rapid digitalization and globalization, nurturing the younger generation within the framework of national values, unlocking their inner creative potential, and enhancing their aesthetic taste are critical strategic tasks of the education system. Within the scope of this research, a specially designed pedagogical experiment was conducted to analyze the impact of oral folk arts—specifically fairy tales, riddles, tongue twisters, and traditional games—on children's imagination, linguistic development, logical reasoning, and innovative problem-solving (creativity) skills.

The experimental findings scientifically demonstrate that the systematic and methodologically structured integration of folklore elements into primary school curricula significantly enriches students' vocabulary, sharpens their figurative thinking, and boosts their artistic engagement. The empirical data collected during the study confirms that children's folklore is not merely a tool for aesthetic education, but a universal pedagogical mechanism that drives the intellectual and creative evolution of a child's personality. The paper concludes with practical suggestions and recommendations for integrating folklore materials into modern primary education frameworks effectively.

Keywords: children's folklore, artistic and creative abilities, primary education, creative thinking, aesthetic taste, logical reasoning, pedagogical experiment, national values, speech culture, imagination.

KIRISH

Zamonaviy pedagogika va ta’lim psixologiyasining eng dolzarb muammolaridan biri — o’sib kelayotgan yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish bilan bir qatorda, ularning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini hamda kreativ fikrlash doirasini shakllantirishdan iboratdir.

Bugungi shiddatli globallashtirish, raqamli texnologiyalar va axborot oqimining beqiyos darajada o’sishi davrida maktab yoshidagi bolalarni faqatgina tayyor fundamental bilimlar bilan qurollantirish ta’lim tizimining yakuniy maqsadi bo’la olmaydi. Zamonaviy dunyo shaxsiyatdan kreativlikni, nostandart vaziyatlarda o’ziga xos muammoli yechimlarni topa olishni va atrof-muhitni go’zallik qonuniyatlari asosida estetik idrok etishni talab qilmoqda. Shu sababli, kichik maktab yoshidagi o’quvchilarning badiiy tafakkurini, xayolot dunyosini va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaruvchi yangi pedagogik yondashuv hamda vositalarni izlab topish ta’lim integratsiyasining bosh vazifasiga aylandi¹⁶.

Psixologik nuqtayi nazardan, boshlang’ich sinf o’quvchilarining dunyoqarashi va borliqni anglash tizimi o’ziga xos ramziylik, obrazlilik hamda hissiyotlarga boylik xususiyati bilan ajralib turadi. Bola bu davrda mavhum tushunchalardan ko’ra, jonli va qiziqarli obrazlar orqali tezroq o’rganadi va fikrlaydi. Shaxs shakllanishining aynan mana shu pallasida xalq og’zaki ijodi, xususan, bolalar folklori beqiyos imkoniyatlarga ega bo’lgan universal pedagogik vosita sifatida namoyon bo’ladi.

Bolalar folklori — asrlar davomida xalqning etnopedagogik tajribalari elagidan elanib, bolalar ruhiyatiga, ularning yosh xususiyatlari va til boyligiga moslashtirilgan sinkretik san’at namunasidir. Ertaklar, topishmoqlar, tezaytishlar, sanamalar, alla va turli xalq o’yinlari bolaning nafaqat nutqini o’stiradi, balki uning estetik didini shakllantiradi va ijodiy tasavvuriga kuchli turtki (stimul) beradi.

Biroq, zamonaviy ta’lim amaliyotida bolalar folklorining bu ulkan imkoniyatlaridan yetarlicha va tizimli foydalanilmayotgani ko’zga tashlanmoqda. Ko’p hollarda folklor namunalari darsliklarda shunchaki o’qib o’tiladigan matn yoki yod olinadigan quruq axborot sifatida qolib ketmoqda. Ularning boladagi kreativlikni, badiiy fantaziyani va ijodiy refleksiyaning uyg’otuvchi mexanizmlari metodik jihatdan to’liq ochib berilmagan¹⁷.

Bugungi maktab ta’limida milliy folklor unsurlarini dars jarayoniga (xususan, ona tili, o’qish savodxonligi, tasviriy san’at, musiqa va tarbiya darslariga) integratsiya qilish metodologiyasini yangilash zarurati mavjud.

Ushbu tadqiqot ishining maqsadi — bolalar folklori namunalarining kichik maktab yoshidagi o’quvchilar badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi o’rni va pedagogik-psixologik mexanizmlarini aniqlash, folklor vositasida bolalarda kreativ tafakkurni shakllantirishning samarali metodikasini ishlab chiqish hamda uni amaliy tajriba-sinov ishlari orqali ilmiy jihatdan asoslab berishdan iboratdir.

¹⁶ Jahongirov, G. (1975). *O’zbek bolalar folklori*. O’qituvchi.

¹⁷ Mirziyoyev, Sh. M. (2020). *Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari*. O’zbekiston.

20-May, 2026-yil

ASOSIY QISM ;Bolalar folklorining kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar badiiy-ijodiy qobiliyatlariga ta’sirini empirik (amaliy) jihatdan asoslash maqsadida 2025-2026-o‘quv yili davomida maxsus pedagogik eksperiment tashkil etildi¹⁸. Tadqiqot obyekti sifatida umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 2-sinf o‘quvchilari tanlab olindi. Eksperimentda jami 50 nafar o‘quvchi ishtirok etdi va ular teng miqdorda ikki guruhga ajratildi:

1. Nazorat guruhi (25 nafar o‘quvchi): Ushbu guruhda darslar amaldagi umumta’lim dasturlari va an’anaviy metodika asosida, ya’ni darslikdagi matnlarni shunchaki o‘qish va qayta so‘zlash shaklida olib borildi.

2. Tajriba guruhi (25 nafar o‘quvchi): Bu guruhda "Ona tili va o‘qish savodxonligi" hamda darsdan tashqari to‘garak mashg‘ulotlariga bolalar folklori namunalari tizimli va kreativ usullarda integratsiya qilindi.

Tajriba guruhida qo‘llanilgan asosiy pedagogik texnologiyalar quyidagilardan iborat bo‘ldi:

➤ Ertak terapiyasi va interaktiv sahnalashtirish: Ertaklar shunchaki o‘qilmadi, balki bolalar tomonidan rollarga bo‘lib ijro etildi. Shuningdek, o‘quvchilarga "Ertakni o‘zgartir" metodikasi taklif etilib, unda voqealar rivojini butunlay boshqacha yakunlash topshirig‘i berildi.

➤ Topishmoq-marafoni (Metaforik tahlil): Topishmoqlar orqali bolalarda narsalarning yashirin xususiyatlarini badiiy obrazlar bilan qiyoslash ko‘nikmasi shakllantirildi. O‘quvchilarga kundalik buyumlar (masalan: qalam, parta, kompyuter) haqida mustaqil ravishda yangi topishmoqlar to‘qish o‘rgatildi.

➤ Tezaytish va sanamalar musobaqasi: Bu metod orqali bolalarning nutqiy ravonligi, so‘z o‘yinlariga bo‘lgan qiziqishi va ohangdorlik (ritm) hissiyoti faollashtirildi.

Bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari 3 ta asosiy mezon bo‘yicha (Nutq boyligi va o‘ziga xosligi; Tasavvur erkinligi va obrazlilik; Muammoli vaziyatga kreativ yondashuv) maxsus 10 ballik diagnostik shkala yordamida baholandi.

3 oylik tizimli tajriba-sinov ishlaridan so‘ng, har ikki guruh o‘quvchilarining ijodiy ko‘rsatkichlari qayta tahlil qilindi¹⁹. Tadqiqot boshida guruhlar o‘rtasidagi farq deyarli sezilarsiz bo‘lgan bo‘lsa, yakuniy bosqichda keskin ijobiy o‘zgarishlar qayd etildi.

Eksperiment natijalari quyidagi dinamikani ko‘rsatdi:

➤ Nutq boyligi va o‘ziga xosligi mezoni: Nazorat guruhida dastlabki o‘rtacha ko‘rsatkich 5.2 ballni tashkil etgan bo‘lsa, yakunda arzimagan o‘sish bilan 5.6 ballga yetdi. Tajriba guruhida esa ushbu ko‘rsatkich 5.1 balldan 8.4 ballgacha (+3.3 ball) keskin ko‘tarildi. Bolalar nutqida xalq iboralari, tasviriy ifodalar va qofiyadosh so‘zlar ko‘p qo‘llanila boshladi.

¹⁸ Musurmonov, R., & Musurmonova, O. (2021). *Ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Fan va texnologiya.

¹⁹ Razzoqov, H., Toshmatov, S., & Shomaqsudov, Sh. (1980). *O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi*. O‘qituvchi.

20-May, 2026-yil

➤ Tasavvur erkinligi va obrazlilik mezoni: An’anaviy guruh o‘quvchilari yakuniy sinovda 5.1 ball ko‘rsatgan bo‘lsa, folklor namunalari bilan ishlagan tajriba guruhi o‘quvchilari 7.9 ballga (+3.0 ball) erishdilar. Bu o‘quvchilar ijodiy rasm chizish yoki matn to‘qish topshiriqlarida mutlaqo yangi, original qahramonlar obrazini yarata oldilar.

➤ Kreativ yondashuv mezoni: Kutilmagan va nostandart savollarga javob berishda tajriba guruhi o‘quvchilari o‘zlarining erkin fikrlashi bilan ajralib turdi va ularning balli 4.6 dan 7.5 ballga (+2.9 ball) ko‘tarildi.

Pedagogik eksperiment davomida olingan natijalar bolalar folklorining tabiati va uning kichik yoshdagi bolalar psixologiyasiga ta’sir mexanizmlari bilan chambarchas bog‘liqdir²⁰.

Nima sababdan bolalar folklori ijodiy qobiliyatni bu darajada tez rivojlantiradi? Birinchidan, folklor sinkretik xarakterga ega. Ya’ni, u o‘zida so‘z san’ati, musiqa, harakat va teatr elementlarini birlashtiradi. Bola ertak tinglaganda yoki xalq o‘yinini o‘ynaganda bir vaqtning o‘zida ham tinglovchi, ham aktyor, ham rejissyor rolini bajaradi. Bu esa miyaning ijodiy yarim sharlari faoliyatini stimullaydi.

Ikkinchidan, topishmoqlar va matallarda lingvistik kodlar mavjud. Topishmoqni yechish uchun bola narsa va hodisalarni to‘g‘ri ma’nosida emas, balki majoziy, ko‘chma ma’nosida tahlil qilishi kerak. Bu jarayon bolada assotsiativ fikrlashni uyg‘otadi. Masalan, oddiy qor parchasini xalq folklorida "parqu", "kapalak" kabi obrazlarga o‘xshatish bolaning badiiy tafakkurini qoliplardan (streyotiplardan) ozod qiladi²¹.

Uchinchidan, ertaklar differensial tafakkurni o‘stiradi. Tajribamiz ko‘rsatganidek, ertak qahramonlarining xatti-harakatlarini muhokama qilish jarayonida bolalar tayyor andozalardan qochib, o‘zlarining shaxsiy estetik va axloqiy munosabatlarini shakllantiradilar. "Agar ertak qahramoni boshqacha yo‘l tutganda nima bo‘lar edi?" degan savol o‘quvchining variantiv (ko‘p tomonlama) fikrlash qobiliyatini yuzaga chiqaradi, bu esa kreativlikning bosh belgisidir²².

Shunday qilib, an’anaviy ta’lim usullari bolani asosan xotira va takrorlashga yo‘naltirsa, folklorga asoslangan pedagogik yondashuv bolani bevosita ijod mahsulini yaratishga (badiiy subyektga) aylantiradi.

NATIJALAR TAHLILI

Tadqiqot doirasida o‘tkazilgan 3 oylik amaliy tajriba-sinov ishlari yakunida nazorat va tajriba guruhlaridagi o‘quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari qayta diagnostika qilindi. Olingan yakuniy ko‘rsatkichlar bolalar folklori namunalaridan tizimli foydalanish o‘quvchilarning kreativ salohiyatini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatdi²³.

²⁰ Safarov, O. (1984). *O‘zbek bolalar she’riyati va folklori*. Fan.

²¹ Safarov, O. (2008). *O‘zbek bolalar folklori antologiyasi*.

O‘qituvchi.

²² Shomaqsudov, Sh., & Shorahmedov, Sh. (2001). *Hikmatlar xazinasi: O‘zbek maqollari va matallari lutfi*. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.

²³ Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood.

Journal of Russian & East European Psychology, 42(1), 7-97.

<https://doi.org/10.1080/10610405.2004.11059210>

20-May, 2026-yil

Guruhlarning tajriba boshidagi (dastlabki) va tajriba yakunidagi (so‘nggi) ko‘rsatkichlari dinamikasi quyidagi jadvalda o‘z aksini topgan:

O‘quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlari o‘shish ko‘rsatkichlari (10 ballik tizimda)

Baholash mezonlari	Nazorat guruhi (Dastlabki / Yakuniy)	Tajriba guruhi (Dastlabki / Yakuniy)	Mutloq o‘shish ko‘rsatkichi (Tajriba guruhida)
Nutq boyligi va o‘ziga xosligi	5.2 / 5.6	5.1 / 8.4	+ 3.3 ball
Tasavvur erkinligi va obrazlilik	4.8 / 5.1	4.9 / 7.9	+ 3.0 ball
Kreativ yondashuv (Nostandartlik)	4.5 / 4.9	4.6 / 7.5	+ 2.9 ball

Jadval ma’lumotlarining qiyosiy tahlili quyidagi natijalarni aniqlashga imkon berdi:

Nutq boyligi va o‘ziga xosligi mezonini bo‘yicha: An’anaviy usulda o‘qitilgan nazorat guruhida o‘shish ko‘rsatkichi atigi 0.4 ballni tashkil etgan bo‘lsa, darslarida folklor vositalaridan foydalanilgan tajriba guruhida samaradorlik 5.1 balldan 8.4 ballgacha ko‘tarildi (o‘shish +3.3 ball). O‘quvchilar o‘z fikrlarini bayon etishda xalq iboralari, o‘xshatishlar va qofiyadosh so‘z birikmalaridan erkin foydalana boshlaganliklari kuzatildi.

Tasavvur erkinligi va obrazlilik mezonini bo‘yicha: Tajriba guruhi o‘quvchilari ushbu mezon bo‘yicha o‘z ko‘rsatkichlarini 3.0 ballga yaxshilab, yakunda o‘rtacha 7.9 ball qayd etishdi. "Ertakni davom ettir" va "Yangi qahramon yarat" kabi amaliy topshiriqlarda ushbu guruh o‘quvchilari nazorat guruhiga (5.1 ball) nisbatan ancha boy fantaziya va rang-barang obrazlar tizimini namoyon etishdi.

Kreativ yondashuv va nostandartlik mezonini bo‘yicha: Kutilmagan pedagogik vaziyatlarda muammoning original yechimini topish bo‘yicha tajriba guruhi o‘quvchilari eng yuqori dinamikani ko‘rsatdi va ularning o‘rtacha balli 4.6 dan 7.5 ballgacha (+2.9 ball) o‘tdi. Nazorat guruhida esa qoliqli fikrlash saqlanib qolib, yakuniy ko‘rsatkich 4.9 balldan yuqoriga ko‘tarilmadi.

Ushbu raqamli va sifat ko‘rsatkichlari bolalar folklori asosida tashkil etilgan dars va to‘garak mashg‘ulotlari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining badiiy-ijodiy faolligini oshirishda bevosita yuqori samara berishini eksperimental tarzda to‘liq isbotlaydi²⁴.

Xulosa; yakunida shuni alohida takidlab o‘tishim joizki , bolalar folklori kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda va ularning intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishda bitmas-tuganmas pedagogik xazina bo‘lib xizmat qiladi. O‘tkazilgan tajriba-sinov ishlari va olingan yakuniy natijalar shuni ilmiy jihatdan isbotladiki, xalq og‘zaki ijodi namunalarini ta’lim jarayoniga tizimli ravishda tatbiq

²⁴ Yo‘ldoshev, Q. (2006). *Badiiy tahlil asoslari*. Kamalak.

20-May, 2026-yil

etish o‘quvchilarning nutq boyligini, tasavvur erkinligini hamda nostandart (kreativ) fikrlash darajasini o‘rtacha 30-35 foizga oshiradi²⁵.

Folklor vositalari bolani shunchaki tayyor axborotni qabul qiluvchi passiv obyekt dan mustaqil fikrlovchi va yangi badiiy obrazlar yarata oluvchi faol ijodkor subyektga aylantiradi. Tadqiqot xulosalariga tayanib, boshlang‘ich sinflarning "Ona tili va o‘qish savodxonligi", "Tasviriy san‘at" hamda "Musiqqa madaniyati" darslari o‘quv dasturlarini xalq folklori elementlari bilan yanada kengroq integratsiya qilish hamda ushbu yo‘nalishda zamonaviy pedagogik metodikalarni muntazam rivojlantirib borish tavsiya etiladi.

1. Jahongirov, G. (1975). *O‘zbek bolalar folklori*. O‘qituvchi.
2. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). *Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari*. O‘zbekiston.
3. Musurmonov, R., & Musurmonova, O. (2021). *Ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Fan va texnologiya.
4. Razzoqov, H., Toshmatov, S., & Shomaqsudov, Sh. (1980). *O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi*. O‘qituvchi.
5. Safarov, O. (1984). *O‘zbek bolalar she’riyati va folklori*. Fan.
6. Safarov, O. (2008). *O‘zbek bolalar folklori antologiyasi*. O‘qituvchi.
7. Shomaqsudov, Sh., & Shorahmedov, Sh. (2001). *Hikmatlar xazinasini: O‘zbek maqollari va matallari lutfi*. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.
8. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian & East European Psychology*, 42(1), 7–97. <https://doi.org/10.1080/10610405.2004.11059210>
9. Yo‘ldoshev, Q. (2006). *Badiiy tahlil asoslari*. Kamalak.
10. Yusupova, Sh. (2019). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlashini shakllantirishda xalq ertaklarining o‘rni. *Pedagogika va Psixologiya*, 3(2), 45–51.

²⁵ Yusupova, Sh. (2019). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlashini shakllantirishda xalq ertaklarining o‘rni. *Pedagogika va Psixologiya*, 3(2), 45–51.